
Zidul de piatră de la Sălnița – *Custura Cetățelei*

Carol KACSÓ,
Traian MINGHIRAȘ,
Alexandru MUREȘAN,
Ioan POP,
Zamfir ȘOMCUTEAN

În primăvara anului 2013 am fost informați că pe dealul *Custura Cetățelei*, din apropiere de satul Sălnița (com. Vima Mică, jud. Maramureș), se află un zid construit din blocuri de piatră, despre care localnicii afirmă că aparține unei fortificații contemporane cu cea de la Cetatea Chioarului.

În ziua de 10 mai 2013, Carol Kacsó și Ioan Pop, însoțiți de Viorel Coroianu și Leon Lazăr, au întreprins primele investigații la *Custura Cetățelei*. Noi investigații la fața locului au avut loc în ziua de 15 iunie 2013, la echipa inițială de cercetare alăturându-se Traian Minghiraș, Alexandru Mureșan și Zamfir Șomcutean.

Printr-o individualizare de neconfundat în peisaj și un pitoresc aparte, *Custura Cetățelei* reprezintă unul dintre cele mai impunătoare sectoare ale Defileului format de râul Lăpuș (fig. 1-2)¹. Este situată la 15 km aval de la intrarea Lăpușului în defileu după localitatea Răzoare, cel mai apropiat sat fiind Sălnița (fig. 3-4)², dinspre care există și cea mai facilă modalitate de acces. Coordonatele geografice ale locului sunt: 23°41'9,377"E; 47°26'4,417"N.

Pentru a ajunge la *Custura Cetățelei*, înainte de podul care traversează râul Lăpuș, pe partea dreaptă a drumului înspre satul Dealul Corbului, se urcă pe o potecă largă în pădure, timp de 15-20 de minute, printre blocuri de conglomerate și pietrișuri de vârstă Eocenă (Stratele de Jibou și Stratele de Valea Nadășului³), ce seamănă foarte bine cu niște bucăți de beton, până la șaua în care este situată o cruce de lemn (fig. 5). De aici se urmează, spre stânga, poteca ce coboară treptat și care se îngustează pe măsura apropierii de sectorul de „gâtuire” a custurii, unde se traversează o porțiune de creastă veritabilă pe o distanță de cca 100 de metri, flancată de un abrupt stâncos spre dreapta și unul relativ împădurit spre stânga (fig. 6-8). Datorită lățimii reduse a acestui sector, uneori sub 0,50 m, se impune o atenție mărită la traversare, care poate dura între 10 și 20 de minute, în funcție de pregătirea fizică și experiență.

Așa cum sugerează și numele, *Custura* se prezintă ca o formațiune stâncoasă, încadrată de cursul Lăpușului ce înscrie aproape un cerc complet, cu o lungime de cca 1 km între cele două părți ale sectorului de îngustare din zona mediană. Cursul Lăpușului reprezintă în acest loc o buclă de meandru încâtușat, ce se afla aproape de

1 Potrivit textului ce însoțește harta Defileului Lăpușului, întocmită în cadrul proiectului „Natură, Tradiție, Aventură – Promovarea turismului în Defileul Lăpușului” (beneficiar Consiliul Județean Maramureș; data editării: noiembrie 2012): „Râul Lăpuș își are obârșia în munții omonimi, fiind cel mai lung curs de apă, circa 120 km, din județul nostru (Maramureș – n.n.); tronsonul cel mai spectaculos și sălbatic, în lungime de 25 km, între satul Groape (47°26'31" lat. N și 23°44'25" long. E, altitudine 315 m) până la confluența cu râul Cavnic, La Împreunători (47°30'14" lat. N și 23°35'43" long. E, altitudine 216 m), este declarată rezervație hidrologică, categoria a IV – a UICN. Defileul Lăpușului a fost inclus în rețeaua europeană de arii protejate, având statutul de Sit Natura 2000, în scopul protecției și conservării speciilor și habitatelor naturale de interes comunitar, în suprafață de 1487 ha. ...defileul este un unicat. El se întinde contorsionat între localitățile Răzoare (din Țara Lăpușului) și Roșia-Remecioara (Țara Chioarului) pe o distanță de 36 km, cea aeriană nedepășind 16 km.”

2 *Custura Cetățelei* se află la 1,9 km nord-est, în linie aeriană, de biserica din centrul Sălniței.

3 Rusu et al. 1983.

Carol KACSÓ, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, e-mail: carolkacso@yahoo.de
Traian MINGHIRAȘ, Alexandru MUREȘAN, Ioan POP, Clubul de Speologie Montană Baia Mare, www.speomontana.ro
Zamfir ȘOMCUTEAN, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, e-mail: naturazam@yahoo.com

autocaptare (gâtuire) în momentul adâncirii râului în rocile dolomitice ce compun regiunea. Vârful *Custurii* este o creastă stâncoasă prelungă, orientată pe direcția SV-NE, partea superioară a acesteia situându-se la înălțimi relative ce oscilează între 50 și 80 m față de oglinda apei râului. Versantul sud-estic situat spre amonte, supus eroziunii continue a râului de-a lungul vremii, este mai abrupt, cu numeroase sectoare verticale, cu stâncării golașe, între care sunt prezente prispe discontinue cu pante mai domoale, cu o înclinație în jur de 45°. În partea superioară a versantului nord-vestic, înclinația medie a pantei este de 45°, în partea sa mediană, aproximativ la 300 m altitudine, acoperită de vegetația forestieră, înclinația scade la 10-20°, apoi crește din nou la cca 40° în apropierea Lăpușului, unde se constată și prezența unor depozite deluviale grosiere (grohotiș). Altitudinea maximă a *Custurii* este de 359 m, în timp ce șaua situată în sectorul median de îngustare atinge 310 m.

Din punct de vedere petrografic, *Custura Cetățelei* este formată în întregime din dolomite și calcare cristaline de vârstă Precambrian superioară (1-2 miliarde de ani), identificate stratigrafic ca „Formațiunea carbonatică de Măgureni”⁴. Prezența rocilor cu proprietăți solubile deși mai reduse decât a calcarelor, a permis totuși dezvoltarea unor caracteristici morfologice și forme de relief ce o deosebesc de celelalte sectoare ale defileului. Astfel regiunea care cuprinde *Custura Cetățelei* se remarcă printr-o energie a reliefului (adâncimea fragmentării) între 200 și 250 m, în comparație cu celelalte sectoare ale defileului, unde aceste valori se păstrează sub 175 m. Valori de peste 200 m se mai întâlnesc în Defileul Lăpușului la *Custura Vimei*, compusă, de asemenea, din aceleași dolomite. Energia mare a reliefului se traduce în peisaj prin prezența pereților verticali și a versanților mai lungi și deci a unor înălțimi relative mai mari. Dintre formele de relief specifice (relief carstic) se remarcă atât cele de suprafață prin intermediul lapiezurilor și abrupturilor carstice cât și prin endocarst, respectiv Peștera Șura Dracului și Peștera Gaura din Cetățeaua⁵.

Modul de formare a *Custurii Cetățelei* este strâns legat de geneza Defileului Lăpușului, cu unele particularități legate de petrografie.

Defileul Lăpușului reprezintă o unitate geomorfologică aparte, ce face legătura între Depresiunea Lăpușului și Depresiunea Baia Mare, peste horstul cristalin al Masivului Preluca de vârstă Precambrian superioară (1-2 miliarde de ani), în care râul Lăpuș s-a adâncit prin epigeneză și parțial antecedentă în ultimele 2 milioane de ani ai perioadei Cuaternare⁶.

Procesul genetic a început prin conturarea unui curs inițial orientat est-vest, pe direcția cursului actual, peste depozitele piemontane acumulate, spre finele Pliocenului (în Levantin sau Romanian), prin erodarea formațiunilor eruptive din regiunea Munților Gutâi-Țibleș și a depozitelor sedimentare Eocene și Oligocene care mai compun și astăzi latura sudică a Țării Lăpușului⁷. Poziționarea cursului a fost influențată de contactul dintre depozitele oligocene și Stratele de Hida de vârstă Miocenă⁸ și, ulterior, de înclinarea stratelor sedimentare Eocene (Calcarele de Cozla, Stratele de Racoși și Stratele de Jibou) pe direcția NV-SE⁹, față de care Lăpușul a dezvoltat un curs subsecvent. Adâncirea cursului a fost accelerată de prezența unor mișcări neotectonice de ridicare, ce au antrenat horstul cristalin Preluca, în paralel cu prezența unor mișcări de coborâre (subsidență) din aria de vărsare a Lăpușului în Depresiunea Baia Mare și care au accentuat energia distructivă a cursului¹⁰.

Erodarea completă a depozitelor sedimentare și adâncirea în masa cristalină a Masivului Preluca s-a produs undeva la finele Levantinului (Romanian) și începutul Cuaternarului (cu circa 2 milioane de ani în urmă)¹¹. În perioada anterioară trecerii de sedimentar, Lăpușul dezvoltase un curs sinuos (meandrat) ce indică o stare de echilibru relativ în acea perioadă între variabilele morfogenetice ale cursului (panta, debitul lichid și solid, adâncimea nivelului de bază etc.). Adâncirea în masa cristalină a avut loc probabil odată cu schimbarea condițiilor morfogenetice, prin creșterea debitului în timpul erelor glaciare și prin accentuarea subsidenței din partea de nord-vest a Depresiunii Baia Mare, unde fundamentul cristalin se găsește la adâncimi de peste 1500 m, în comparație cu 100-300 m din aria Țării Lăpușului¹². Meandrele libere din acel moment au devenit încâtușate de rocile

4 *Ibidem*.

5 *Vezi infra*.

6 Posea 1962, 182 sq.

7 *Ibidem*, 97.

8 *Ibidem*, 182.

9 Rusu *et al.* 1983.

10 Posea 1962, 160; Filip 2008, 29.

11 Posea 1962, 182.

12 Macovei 2002.